
Vývojové teorie a modely I.

PSY103

M. Štěpánková

-
- Langmeier, Krejčířová: Vývojová psychologie
    - S.205-236
  - Švancara: studijní texty
  - Přednáška - rozšířené informace:
    - Green, M., Piel, J.A.: Theories of Development. A Comparative Approach. Allyn and Bacon, 2002
    - Hendry, L.B., Kloep, M.: Lifespan Development. Thomson learning, London 2002
    - Kail, R.V., Cavanaugh, J.C.: Human Development. A Life Span View. Wadsworth 2000

Teorie vysvětlují:

- Faktory podmiňující vývoj a určující průběh
- Znaky jednotlivých etap vývoje
- Individuální rozdíly v duševním vývoji a jejich podmíněnost

- Více teorií, liší se zaměřením, obecností, základními východisky, pojmovou konstrukcí

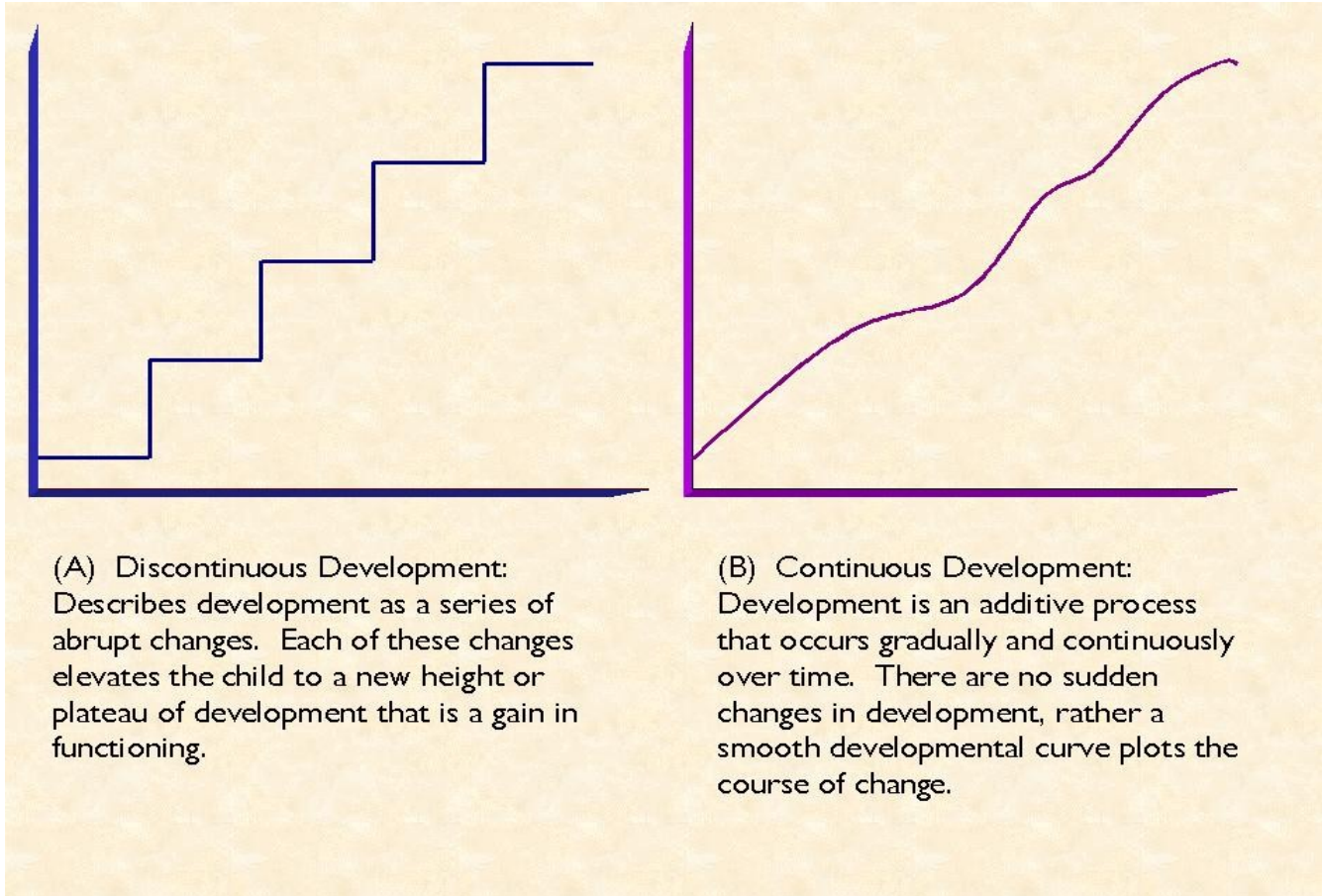
Periodizace a „stadiální teorie“

- Snaha popsat zmíněné zákonitosti vývoje
- ohraničení jednotlivých stádií vývoje se zřetelem k základním aspektům periodizace:
  - vývojový stupeň trvá delší dobu, během níž nedochází k podstatným změnám
  - mezi jednotlivými etapami jsou kratší přechodové fáze
  - sekvence jednotlivých etap jsou neměnné a univerzální pro všechny jedince.
- Společné charakteristiky stadiálních teorií:
  - Pořadí sekvencí je neměnné a pro všechny stejné
  - Každé stadium je kvalitativně (nebo strukturálně) jedinečné a odlišné
  - Stadia představují logický pokrok ve vývoji, kdy se integruje to, co bylo dříve dosaženo

Význam teorií

- vývojové teorie poskytují „nezbytný pojmový nástroj, který pomáhá pochopit vztah mezi příčinami (vnitřními faktory, podmínkami uvnitř organismu a vnějšími podmínkami, vlivy prostředí) a následky v průběhu ontogeneze (vývoj schopností, emocí, morálních postojů).“ (Langmeier, 1998, s.7)
- využití v mnoha odvětvích psychologie (vedení terapie, popř. poradenského rozhovoru se zřetelem k etapě vývoje, ve které se klient nachází, specifika psychodiagnostiky dětí ...) i profesích nepsychologických (lékaři, učitelé, výchovní poradci, sociální pracovníci ...).

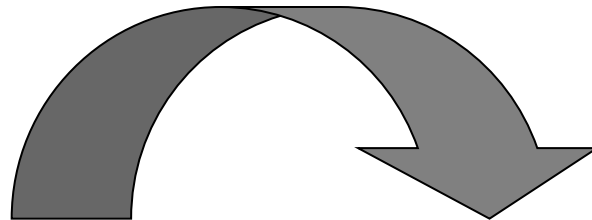
Diskontinuita a kontinuita

Témata vývojových teorií

- Zrání (biologický vývoj) versus učení
- Aktivita versus pasivita
- Vědomý versus nevědomý vývoj
- Šířka a hloubka
- Nature vs. nurture

Epistemologie

Prístupy (základní rozdělení)

Empirismus

J. Locke,
D.Hume

Racionalismus

R. Descartes

Konstruktivismus

E. Kant

Paradigma

Exogenní

Behaviorismus
J.B.Watson,
B.F. Skinner
A. Bandura
L.S. Vygotskij

Endogenní

A.Gesell (nativismus)
psychoanalýza
S. Freud (instinktivismus)
E. Erikson
M. Ainsworth
O. Wilson

Konstruktivistické
(interakcionismus)

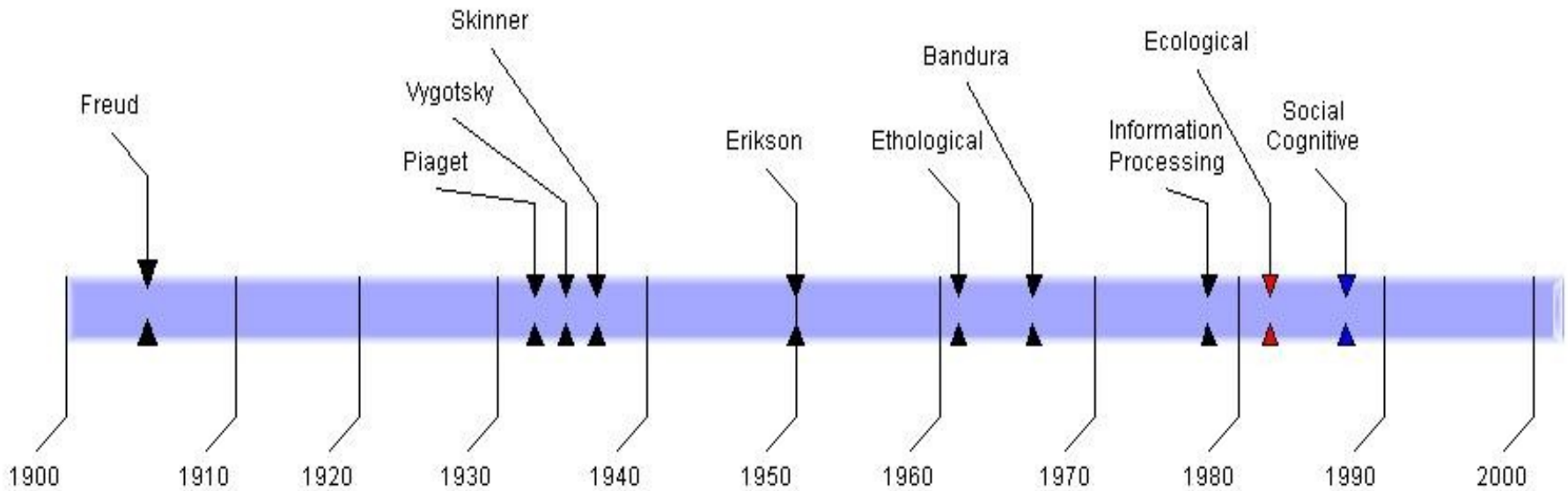
J. Piaget
L. Kohlberg

Major Developmental Theories

1900 - present

Základní teorie

Sigmund Freud 1856 -1939

- fixace, regrese (Obranné mechanismy)
- Psychická energie, libido...(vrozené)
- Formování ega
- Pojem nevědomí
- Stádia vývoje osobnosti (zaměření na raný věk)
- psychosexuální vývoj
- Psychosexuální konflikt
- Přínos vývojové psychologii
  - Koncepce nevědomí (zejména nevědomé motivace)
  - Vliv rané zkušenosti
- Pokračovatelé
  - Horneyová (rodové rozdíly, psychologie ženy)
  - Adler (rodinná konstelace, rozvoj sociálních vztahů, sociální cit, potřeba sounáležitosti)

Stadium	Věk	Popis (místo stimulace, ústřední témata)
Orální	0-1	Ústa. Kojení a odstavení
Anální	1-3	Anus. Vyměšování a nácvik toalety, nezávislost a sebekontrola
Falické	3-6	Genitálie. Elektřin a Oidipův komplex, sex. role, morální vývoj.
Latence	6-12	Energie se přesouvá do fyzických a psych. aktivit. Potlačení sexuální aktivity jako důsledek Oidipova (Elektřina) komplexu.
Genitální	12 -	Genitálie. Sexuální zralost, rozvoj vztahů.

Jean Piaget 1896-1980

- klinická metoda
- Schémata (naše vědomosti o realitě výsledkem činnosti konkrétního systému mentálních pravidel)
  - „Během vývoje děti nahrazují své domněnky jinými předpoklady a tak reorganizují a rekonstruují svůj základ znalostí. Musí projít množstvím vývojových změn než si osvojí dospělé pojetí světa.“ (Piaget, 1970)
- ekvilibrium, asimilace, akomodace
- Konstruktivismus
- Vývoj myšlení
- Vývoj morálky
- <http://www.piaget.org/index.html>

Etapa	Věk
<p>Senzorimotorická inteligence kordinace senzorických a motorických aktivit, dosažení vědomí zachování předmětu</p>	<p>Nar. – 1,5 - 2</p>
<p>Symbolické a předpojmové myšlení egocentrický pohled na svět</p>	<p>1,5-2 – 4</p>
<p>Názorné myšlení intuitivní, používání pojmů, usuzování vázáno na vnímané nebo představované</p>	<p>4 – 7-8</p>
<p>Konkrétní operace logické operace</p>	<p>7-8 – 11-12</p>
<p>Formální operace – užití abstraktních symbolů</p>	<p>11-12 -</p>

Lev S. Vygotskij 1896 –1934

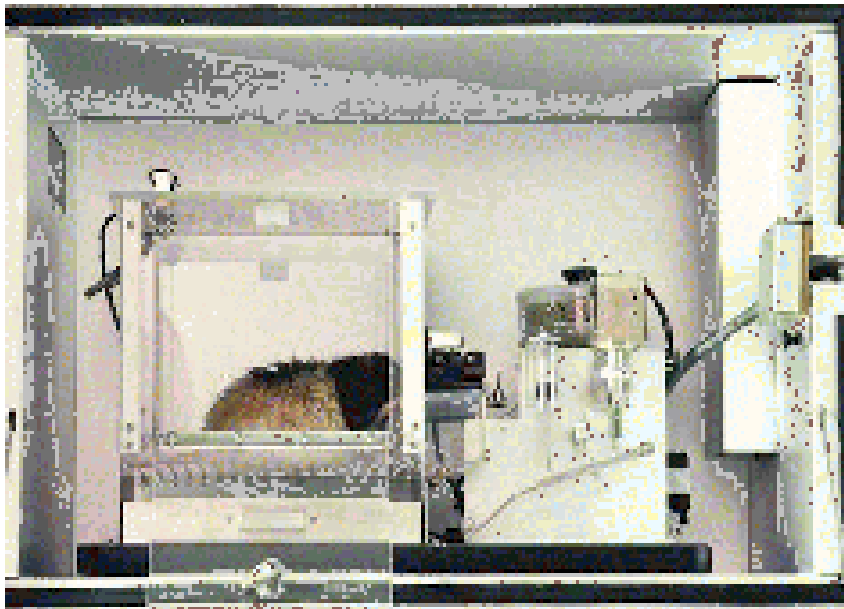

- Učení utváří psychický vývoj, tedy učení pomáhá dozrávání intelektových schopností (u Piageta mentální vývoj jako předpoklad k učení)
- S vývojem se mění formy učení
- Myšlení a řeč
- Kulturní a historická podmíněnost vývoje
- Zóna nejbližšího (proximálního) vývoje – vzdálenost mezi aktuální a potencionální úrovní výkonu
  - dítě na prahu nové vývojové etapy může za určitých podmínek (za pomoci dospělého) dosáhnout pokroku rychleji
- Aplikace do pedagogiky

B. F. Skinner 1904 –1990

- operantní podmiňování, pozitivní posilování, negativní posilování, tresty
- S-R model
- Učení a zkušenosti plynoucí z něj jsou zdroje vývojových změn

- Skinner box
- Watson – extrémní křídlo behaviorismu
- Bandura – soc. učení, vývoj chování, observační učení

Výzkumy

- Vrchol v letech 1940-1970
- Prosociální chování, naučená bezmocnost
- Přínos: vědecká metodologie, zákony operantního podmiňování, praktické aplikace (pedagogika, terapie)
- Kritika: redukcionismus

E.H. Erikson 1902-1994

- Ego psychologie
- Epigenetický princip (epigeneze – primární mechanismus změny)
- Psychosociální konflikt (sekundární mechanismus)
- Monografie *Dětství a společnost* (Childhood and Society) – kapitola *Osm věků člověka*

Psychosociální krize

Věk	Psychosoc. krize	Zdroj konfliktu
0-1	Důvěra vs. nedůvěra	Matka
2-3	Autonomie vs. stud	Oba rodiče
3-6	Iniciativa vs. Vina	Širší rodina
7-12	Snažení vs. méněcennost	Škola
12-18	Identita vs. Zmatení rolí	Vrstevníci
20	Intimita vs. Izolace	Partner, přátelé, sex
20-50	Generativita vs stagnace	Odpovědnost, péče
50-	Integrita vs. zoufalství	Společnost

Humanistické pojetí

- Důraz na aktivitu člověka, vrozené dispozice k osobnostnímu růstu, teorie odmítají být redukcionistické
- Vývoj jako sebeutváření, člověk si sám stanoví své cíle (v dětství krátkodobé a provizorní, s věkem stále konkrétnější)
- Frankl, Adler, Maslow, Ch. Bühlerová, C.R. Rogers

Hodnocení uvedených teorií

vysoká xxx   střední xx   nízká míra x

Kritet.: Teorie:	Testova telnost	Vnější validita	Predik. validita	Konzist ence	Ekono mičnost
Freud	x	xx	xx	xx	x
Erikson	x	xx	xx	xx	x
Skinner	xxx	xxx	xx	xxx	xxx
Piaget	xx	xxx	xxx	xx	xxx